

Складанае грамадзянства

■ УГО ЧЭ П'Ю ДЭЗА

Уго Чэ П'ю Дэза — бакаляур права на факультэце права і паліталёгії Вышэйшага нацыянальнага Ўніверсітэту імя Сьв.Маркуса, Ліма, Пэр (1995-2000).

Тэкст друкуеца з ласкавай згоды аўтара

Уводзіны

Тэндэнцыі да глябалізацыі і ўзаемапранікнення краінаў, якія характарызујуць сучасны сьвет, вымушаюць перагледзець пэўныя прынцыпы і канцепцыі, якія раней прымаліся і выкарыстоўваліся аднагалосна суб'ектамі міжнароднага права. Гэта адбываеца і з прынцыпам міжнароднага прыватнага права, які съцвярджае, што “ніхто ня можа мець два грамадзянства”, і які па сутнасці ўяўляе сабой усяго толькі адмоўную фармулёвку іншага прынцыпу міжнароднага прыватнага права, які аднагалосна прымаўся дактрынай права амаль да канца дваццатага стагодзьдзя; прынцыпу, паводле якога “кожная асона павінна мець грамадзянства”. Такім чынам, да канца 20-га стагодзьдзя міжнароднае прыватнае права прызнавала за асобай права мець толькі адно грамадзянства, адпаведна, не было магчымым прызнаць за адной асобай больш за адно грамадзянства.

Грамадзянства, паводле найбольш распаўсюджанай канцепцыі, павінна разглядацца як натуральны стан чалавечай істоты, і гэта ня толькі фундамэнтальны камень палітычнай, але і грамадзянскай праваздольнасці. Грамадзянства — гэта “становішча прыналежнасці да супольнасці пэўнай нацыі”. Традыцыйна лічыцца, што вызначэнне і рэгулюванье грамадзянства звязанае кампетэнцыяй кожнай дзяржавы. Такім чынам, разьвіццё клясычнай дактрыны, дзе грамадзянства трактуеца як характеристыка, якую дзяржава надае сваім падданым, працягваеца да сучаснай канцепцыі грамадзянства, у якой акрамя кампетэнцыі дзяржавы гэта яшчэ права кожнай чалавечай асобы.

Грамадзянства праз усталяваньне звязку з пэўнай дзяржавай надае індывиду юрыдычнае заступніцтва ў міжнародных стасунках. Гэта значыць, што грамадзянства можа быць вызначана як палітычна-праўны звязак, які аб'ядноўвае асобу з пэўнай дзяржавай. Гэты звязак прадугледжвае ажыццяўленыне дзяржавай функцыяў ахоўніка асобы ў дыпляматычных стасунках, аднак патрабуе ў адказ вернасці і адданасці. З гледзішча дактрыны міжнароднага права, грамадзянства стварае паміж асобай і дзяржавай звязак такай інтэнсіўнасці і памеру, што немагчыма нават марыць аб двух ці трох грамадзянствах, дэльюх ці трох радзімах.

Нягледзячы на гэта, калі мы збочым са шляху разгляду дактрыны і засяродзім увагу менавіта на практична-праўным аспекце грамадзянства, адразу ж паўстае пытаньне: “Ці ня можа індывид мець гэтыя праўны звязак з болей чым адной дзяржавай?”

Дыскусіі наконт аднаго ці болей звязкаў з дзяржавай не зьяўляюцца новым пытаньнем; ужо ў антычнасці існавалі розныя падыходы да гэтай праблемы. Выключная прырода грамадзянства ў Рыме, якая вызначалася словамі “Duarum Civitatum civis esse, nostro jure civile, nemo potest”, у Грэцыі, наадварот, зъмянялася магчымасцю мець некалькі грамадзянстваў. На працягу Сярэднявечча і далей, праз Навачасце, гэта тэма праходзіць у межах спаборніцтва адзначаных вышэй падыходаў. Напрыклад, у 19 стагодзьдзі Нямеччына дазваляла мець некалькі грамадзянстваў адначасова, а заканадаўства Вэнэцыі, наадварот, утрымлівала палажэнні, якія забаранялі жыхарам мець болей за адзін юрыдычны звязак з дзяржавай.

Падвойнае грамадзянства

З усіх варыянтаў складанага грамадзянства падвойнае грамадзянства звязанае падыходамі звязкаў з дзяржавамі, і сярод яго чыннікаў звычайна вылучаюць наступныя:

1. Першапачатковое набыццё — калі чалавек нараджаеца на тэрыторыі дзяржавы, дзе дзейнічае *jus soli*, а яго бацькі ці нехта з іх зьяўляюцца грамадзянамі краіны, дзе існуе *jus sanguinis*. Напрыклад, дзіця, якое нараджаеца на тэрыторыі Мэксікі (*jus soli*), мае бацькоў — грамадзянаў Балівіі (*jus sanguinis*) і пражывае ў Балівіі, мае падвойнае грамадзянства — мэксіканскае і баліўскіе.

2. Набыццё вытворнае — набыццё грамадзянства, дзякуючы любому факту, які адрозніваеца ад нараджэння, напрыклад, шлюб, натуралізацыя і г.д. У гэтых выпадках падвойнае грамадзянства залежыць ад свабоднага волевыяўленення асобы, якое аб'ядноўвае яе зь яшчэ адной пэўнай палітычнай супольнасцю, яе культурай, стылям жыцця і яе систэмай каштоўнасцяў. Напрыклад, грамадзянін Нямеччыны, які, паводле закону Дэльброка, пры наяўнасці згоды з боку дзяржавы мае магчымасць набыцца другое грамадзянства без неабходнасці скасоўваць нямецкае грамадзянства, можа набыцца грамадзянства Калюмбіі, паколькі заканадаўства гэтай краіны таксама не патрабуе скасаваньня грамадзянства паходжанья.

3. Набыццё па пагадненіні — калі існуюць пэўныя двухбаковыя ці шматбаковыя пагадненіні аб двайнім грамадзянстве, якія могуць быць генэральнага тыпу, напрыклад, пагадненінне паміж Гішпаніяй і Чылі, Пэру, Парагваем, Гватемалай, Балівіяй, Нікарагуа, Эквадорам, Гандурасам, Аргентынай і Калюмбіяй, ці памежавага тыпу, якое, напрыклад, замацавана ў Палітычнай Констытуцыі Калюмбіі ў дачыненіні да памежнага насельніцтва.

Мультыграмадзянства

Рашучыя палітычныя, эканамічныя і сацыяльныя зьмены, зь якімі сутыкнулася чалавецтва, прывялі да не-бачнага раней узроўню міграцыі. Бесъперапынныя ўзаемапранікненны і глябалізацыя даюць падставы меркаваць, што гэты працэс будзе працягвацца і далей. Усё гэта прыводзіць да таго, што сёньня ёсьць верагоднасць існаваньня ня толькі падвойнага грамадзянства, але і мультыграмадзянства — калі індывід згодна з канстытуцыйнымі законамі розных краінаў мае больш за два грамадзянства адначасова. Наступны прыклад даводзіць, як любая асоба з Латінскай Амэрыкі можа зьяўляцца ўладальнікам больш ад двух юрыдычных звязак з пэўнымі дзяржавамі:

Калі, напрыклад, пэруанская дыплямат бярэ шлюб з бразыльскай жанчынай і ў іх на мэксыканскай тэрыторыі нараджаецца хлопчык, то гэты хлопчык будзе мець адразу трох грамадзянства — пэруанскае, бразыльскае і мэксыканскае. Бацькі гінуць, і дзіця застаецца сіратой; яго ўсынаўляе грамадзянка Эквадору. Такім чынам ён набывае чацвертае сваё грамадзянства і далей на працягу свайго жыцця гэты хлопчык таксама можа атрымаць яшчэ шэраг. Напрыклад, ён вырашае ажаніцца з грамадзянкай Вэнесуэлы і праз гэта атрымлівае пятае грамадзянства. У выпадку съмерці сваёй жонкі, ён ня страчвае свайго грамадзянства Вэнесуэлы, нават калі вырашыць нацыяналізавацца ў Калюмбіі. Больш за тое, калі ён вырашыць ажаніцца ізноў на, напрыклад, прадстаўніці Балівіі, ён стане ўладальнікам адразу сямі розных грамадзянстваў адначасова. Сытуацыя яшчэ больш ускладніцца, калі ён перад гэтым атрымае падвойнае грамадзянства ў Гішпаніі.

Надграмадзянства

Гэты фэномэн адрозніваецца ад мультыграмадзянства, бо не азначае мноства грамадзянстваў, якія належаць аднаму чалавеку, а, наадварот, адно грамадзянства, якое належыць пэўнай колькасці людзей розных нацыянальнасцяў, але якія ўтвараюць юрыдычную адзінку *sui generis*, як, напрыклад, Commonwealth ці габрэйскі народ.

Сёньня гаворка аб эўрапейскім надграмадзянстве вядзеца ў дачыненні да Эўрапейскага Звязу, стасоўна да Андзкай супольнасці і Латінскай Амэрыкі аб андзкім і латінаамэрыканскім грамадзянстве адпаведна. Гэтыя юрыдычныя звязкі ўяўляюць сабой адзінае грамадзянства для колькасці роднасных нацыянальнасцяў, звязаных паміж сабой палітычнымі, эканамічнымі, культурнымі, гістарычнымі, сацыяльнымі, рэлігійнымі і іншымі ланцугамі.

Праблемы складанага грамадзянства

Складанае грамадзянства можа быць звязаны з даволі вялікай колькасцю праблемай.

Па-першое, яно ўскладае на асобу шэраг абавязкаў, якія вельмі складана ці ўвогуле немагчыма выкананы адначасова. Клясычным прыкладам зьяўляеца абавязак выкананьня вайсковай службы, які ў мірны час патрабуеца дзівюма дзяржавамі адначасова ці ў час вайны адначасова дзівюма дзяржавамі-ворагамі (Maury 1949:69).

Па-другое, робіць складаным і неаднабаковым вызначэнне юрыдычнага парадку, які павінен ужывацца ў дачыненні да індывіда: павінен ён лічыцца нацыянальным ці замежным элемэнтам, а гэта зьяўляеца падмуркам пры вызначэнні правоў і абавязкаў асобы. Такім жа чынам, складана вырашыць, якое заканадаўства прымяніць, каб вызначыць юрыдычны статус і юрыдычную праваздольнасць асобы.

Па-трэйце, асоба са складаным грамадзянствам рызыкне апынушца пад агнём некалькіх розных краінаў, чые супрацьлеглыя зацікаўленасці, асабліва ў сфэры дыпляматычнай аховы, маюць усе падставы зрабіцца чыннікам непаразуменіння ў міжнародных стасунках (Maury 1949:69).

Магчымыя развязаныя праблемы складанага грамадзянства

Вырашэнне праблемы складанага грамадзянства ёсьць няпростай справай, прынамсі, з фармальнага гледзішча, бо на практыцы кожны чалавек у адзін момент мае магчымасць выбраць і выкарыстоўваць дзеля самаідэнтыфікацыі, ажыццяўленыя юрыдычных актаў, камунікацыі на міжнародным узроўні толькі адзінае грамадзянства, і зрабіць гэта ён павінен, маючи на ўвазе тыя абмежаваныні, якія ўскладвае на асобу кожны юрыдычны парадак. Існуюць некалькі асноўных шляхоў вырашэння гэтай праблемы (Monroy Cabra 1995:83):

- 1. Прэвэнтыўная систэма.** Прадугледжвае наданыне асобам аднолькавых нацыянальных правоў, якія распрацоўваюцца ў межах міжнародных дамоваў ці праз правядзенне рэформаў нацыянальных юрыдычных систэмай.
- 2. Права свабоды выбару.** Прадугледжвае магчымасць асобы самой выбіраць паміж грамадзянствамі, якія належаць ёй, тое, якое больш патрэбнае.
- 3. Выбар грамадзянства ў залежнасці ад часу яго набыцця.** Гэты шлях мае дзве скрайнасці: выкарыстаныне толькі першага грамадзянства і выкарыстаныне другога ці апошняга атрыманага грамадзянства.
- 4. Эфектыўнае грамадзянства.** Прадугледжвае, што асоба павінна мець права і несьці абавязкі той дзяржавы, яе даміцыллю, ці дзе пражывае больш часу.

Усе праблемы, звязаныя са складаным грамадзянствам яшчэ толькі пачынаюць вызначацца, аднак ужо раз відавочная іх шматграннасьць і ўзаемная інтэграванасьць. Некаторыя зь іх ужо дастаткова вырашаныя, як, напрыклад, праблема службы ў войску, — тыя асобы, якія маюць падвойное грамадзянства праз адначасовае існаванье *jus soli* ды *jus sanguinis*, павінны несьці гэты абавязак у той краіне, дзе стала пражываюць (Ferrero 1989:490). Аднак, ажыцьцяўленыне вайсковай службы ў адной краіне не азначае вызваленяня ад гэтага абавязку ў іншай.

Пераклад зь гішпанскай А.Рагажынскай

Irregular Forms of Citizenship

■ HUGO CHE PIU DEZA

Hugo Che Piu Deza — Bachelor of law at Main National University of San Marcos of Lima, Peru, faculty of law and political science (1995-2000).

Review of the article (full version available in the Belarusian part of the journal):

The article touches upon the notion of citizenship, the history of its evolution and some modern approaches to the concept. High emphasis is placed on the sphere of citizen-state relations. The author provides detailed characteristics of all the irregular forms of citizenship, namely dual citizenship, multicitzenship and supracitizenship. The article also contains an extensive selection of examples of their implementation. A list of possible problems, caused by the implementation of irregular forms of citizenship is given, with some solutions to them following.